

Usta, Halil İbrahim (2011), Orta Asya Kur'an Tefsiri,

Poyraz Ofset, Ankara, 446 s.,

ISBN: 978-975-01737-0-7

Mehmet İlker ÇELİK¹

Satır altı Kur'an tercümesi, satır altı veya satır arası denilen yöntemle, Kur'an'daki kelimelerin tek tek anlamlarının verilmesine dayalı bir çeviri yöntemidir. Arapça orijinal metnin hemen altına yerleştirilmiş, Türkçe söz dizimi özelliklerinin görülmediği; fakat hem İslami terimlerin Türkçe karşılıklarının hem de Türkçedeki İslami terimlerin tarihî seyrinin izlenebileceği, Türkçenin söz varlığı çalışmaları için son derece önemli metinlerdir.

Halil İbrahim Usta'nın çalıştığı bu eser de aslında bir satır arası Kur'an tercümesidir. Kendisinin de eserinin ön sözünde dile getirdiği gibi eser, ayet ve surelerin açıklanması için eklenmiş olan hadis, kıssa ve çeşitli hikâyeler sebebiyle “tefsir” olarak adlandırılmıştır (Usta, 2011, s. 7).

Eserin tanıtımında şöyle bir yol izlenecektir: Eserin içindekiler kısmından faydalanılarak her bir bölümün adları zikredilecek, kitabın hangi sayfalarında ya da hangi sayfaları arasında olduğu belirtilecek, ardından her bir bölümde aktarılanlar ana hatları ile tanıtılacaktır.

Eser, *Giriş, Metin ve Tıpkıbasım* olmak üzere aslında üç ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümü kendi içerisinde başka alt başlıklar da ihtiva etmektedir. Bunlar şöyledir: Önsöz (s.7), Giriş (s. 9), Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri (s. 10), Orta Asya Kur'an Tefsiri Hakkında Yazılanlar (s. 10-17), A. K. Borovkov'un Tespitleri (s. 17-47), Yazmanın Tavsifi (s. 47), Kaynaklar (s. 48-51), Çeviri Yazı İşaretleri (s.52), Metin (s. 53-294), Tıpkıbasım (s. 295-446).

Önsöz: Halil İbrahim Usta, eserinin ön sözünde ilk olarak eserle karşılaşmasını dile getirmektedir. Üniversite öğrencisi iken A. K. Borovkov'un “Orta Asya Tefsirinin Sözlüğü”

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi.
E-mail: micelik@anadolu.edu.tr

nü gören Usta, daha o zamanlar eser üstüne çalışmak istediğini söylemektedir. Hatta eserin bir kısmının lisans tezi için çevri yazısını ve sözlüğünü hazırlamıştır. Yüksek lisansta ise eserin bütünü üzerindeki çalışmalarını tamamladığını dile getirmektedir. Burada eserin “unique” bir nüsha olması özelliğini dile getiren Usta, inceleme için gerekli yöntemin de buna göre özel olması gerektiğinden söz etmektedir. Eserin neden sadece bir satır arası tercüme olmadığını, neden bir tefsir boyutuna ulaştığını söyleyen Usta, daha sonra eserin Ahmed Zeki Velidi tarafından Özbekistan’ın Karşi şehrinde bulunarak Rusya’daki “Asya Müzesi”ne teslim edildiğini belirtmektedir. Ardından da kısa bir şekilde eserde uyguladığı metodolojiyi dile getirmektedir.

Eserin “Giriş” bölümü ihtiva ettiği ilk alt başlık olan “Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Tercümelere” başlığı ile başlamaktadır.

Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Tercümelere: Bu başlıkta ilk Türkçe Kur’an tercümesinin ne zaman ve nerede yapıldığının kesin olarak bilinmediğini dile getiren Usta, Türklerin Müslümanlığı kabul ettikten sonraki bir dönemde olacağını ve muhtemelen X. yüzyıldan sonraki bir tarihten bahsedilebileceğini ifade etmektedir. Ardından da bu konuda araştırmalar yapan birtakım önemli araştırmacıların adlarını zikretmektedir.

Orta Asya Kur’an Tefsiri Hakkında Yazılanlar: Bu başlıkta tanıtımı yapılan tefsir hakkında yazılanlara değinen Usta, Gülden Sağol’un, 1997’de, Türklük Araştırmaları Dergisi cilt sekizde çıkan “Kur’an’ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerine Yapılan Çalışmalar” adlı yazısındaki kronolojiyi ve bu kronolojiye göre ulaşabildiği kaynaklardan bilgi aktarmaya çalışacağını dile getirmektedir. Çeşitli araştırmacılardan aktardığı yazılara yazım açısından müdahalede bulunmamıştır. Aynı araştırmacıların farklı tarihlerde söylediklerini de aktaran Usta, bunu da konu hakkındaki düşüncelerinin değişmiş olabileceği ihtimalini göz önünde tutarak yaptığını belirtmektedir. Bu başlıkta kronolojik bir sıralama ile eser üstüne düşünceleri zikredilen yerli ve yabancı araştırmacılar şunlardır: Barthold, Samoyloviç, İnan, Togan, Eckmann, Zülfikar, Sertkaya, Topaloğlu.

A. K. Borovkov’un Tespitleri: Halil İbrahim Usta, “Orta Asya Tefsiri”nin sözlüğünü hazırlayan Borovkov’un makalelerinde dile getirdiklerini eserde ayrı bir başlık altında ele almıştır. Bu bölümde Borovkov’un toplamda beş makalesinden alıntılar yapılmıştır. Bu başlıktaki alıntılar da kronolojik olarak verilmiştir. Makalelerin ikisi 1949 tarihlidir. Diğerleri 1951, 1958 ve 1963 tarihlidir.

Yazmanın Tavsifi: Bu başlıkta yazmanın katalog bilgilerine yer verilmiştir. Verilen katalog bilgileri L. V. Dmitriyeva tarafından hazırlanmış ve 2002 yılında Moskova’da yayımlanmış olan “Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu” adlı kitaptan alınmıştır.

Kaynaklar: Kaynak eserlerin verildiği başlıktır. Toplam kaynakça 48 çalışmadan oluşmaktadır.

Çeviri Yazı İşaretleri: Arap harflerinin Latin harflerine ne şekilde aktarıldığını gösteren tek sayfalık bir kısımdır.

Metin: Arap harfli metnin Latin harflerine çeviri yazı işaretleri ile aktarıldığı bölümdür. “18. Kehf Suresi” başlığı ile başlamaktadır. Metnin okunması birtakım açıklayıcı dipnotlarla desteklenmiştir. Usta’nın da değindiği gibi eserin sadece bir satır arası tercüme değil de bir tefsir olarak değerlendirilmesi, içinde barındırdığı birtakım hadis, kıssa ve çeşitli hikâyeler sebebiyledir. Metinden buna örnek verecek olursak “18. Kehf Suresi”nin önce satır arası çevirisi verilmiştir. Ardından “Kıssa-i Ashabu’l-Kehf” isimli meşhur kıssa anlatılmaktadır. Kıssa içerisinde de birtakım ayet ve hadis iktibasları bulunmaktadır. Daha sonra “18. Kehf Suresi” bölümü içerisinde bu defa bir diğer kıssa olarak “Kıssa-i Musa birle Hızır yalawaç salavatu aleyhima” geçmektedir. Yine bu kıssa içerisinde de birtakım ayet ve hadis iktibasları vardır. Tüm eser bu şekilde ilk önce satır arası çeviri, kıssa ve kıssalar içerisinde ayet ve hadis iktibasları şeklinde devam etmektedir.

Tıpkıbasım: Karşı (Özbekistan) Nüshası, Ahmed Zeki Velidi Koleksiyonu C 197 katalog bilgilerine sahip yazmanın tıpkıbasımı verilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Satır arası Kur’an tercümelerinin önemi Türkçenin zenginliğini ortaya koyan metinler olmalarıdır. Bu metinlerin çevrilmesinin temel amacı insanlara inandıkları dinin kutsal metnini kendi dillerinde okuyabilmelerini sağlamaktır. Bu amaçtan dolayı bu metinlerde geniş bir söz varlığı karşımıza çıkar. Aynı zamanda birtakım İslami terimlerin hangi Türkçe sözcüklerle ifade edildiğini görmek ve farklı yüzyıllardaki satır arası tercümele de incelenerek Türkçede bulunan bu karşılıkların tarihî seyrini izlemek dil çalışmaları açısından önemlidir.

Halil İbrahim Usta, bu eser üstüne titizlikle çalıştığını eserinin ön sözünde ifade etmektedir. Eser üstüne eğilen çeşitli araştırmacıların zikrettiği tüm düşünceleri ve Borovkov’un tespitlerini titizlikle aktarmıştır. Usta’nın metnin sadece çeviri yazısını vermeyip tıpkıbasımını

da eserine ilave etmesi eğer varsa diğer araştırmacılara okuma yanlışları konusunda söz söyleme imkânı sağlayacaktır. Dolayısıyla eser üstüne tüm incelemeleri toplaması, çeviri yazı ile Latin harflerine aktarması ve tıpkıbasımı ile eser üstüne bütünlüklü ve detaylı bir çalışma ortaya koyan Halil İbrahim Usta'yı tebrik eder, başarılı çalışmalarının devamını dileriz.